

Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2014. Вип. 18. С. 342–368.

Наталія БУЛИК

ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ БОГДАНА ЯНУША В КОНТЕКСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ГАЛИЧИНИ

Гортаючи біографії відомих людей, вкотре переконуємось, що для збереження свого імені серед нащадків, не обов'язково мати високі школи, професорські звання чи блискучу наукову кар'єру. Іноді достатньо бути фанатиком своєї справи, багато працювати над собою і просто любити свій край з його минулим. Саме цими рисами був наділений історик, археолог, мистецтвознавець, охоронець пам'яток і просто талановитий самоук Богдан Януш (1887–1930), відомий у науці ще під псевдонімом Василь Карпович* (рис. 1). *“З роду і переконання українець, силою незavidних обставин працював переважно в польських видавництвах, але утримував з українською наукою тісні зв'язки і містив у наших видавництвах статті під псевдонімом Василь Карпович”, – писав про дослідника невідомий автор** [І.К., 7.11.1930].* Відсутність освіти компенсувала величезна працездатність і самопожертва, з якою служив вивченню минулого Львова та Галичини.

Уродженець Львова все своє коротке життя жив і працював у рідному місті, однак, архіви його, на превеликий жаль, зберігаються за межами не лише рідного міста, а й країни. Варто зауважити, що для Львова цього часу це не поодинокий факт.

Львова частка рукописної спадщини Богдана Януша зберігається в Архіві Польської академії наук у Варшаві, листування дослідника з краківськими археологами знаходимо у архіві Краківського археологічного музею. Ймовірно, це і є однією з причин, що й досі у науковій біографії цього відомого львів'янина залишається чимало “білих плям”. Яскравим свідченням проблеми відсутності даних є хоча б те, що до недавнього часу існувало три ймовірні дати народження Б. Януша – 1887, 1888 і 1890 [Стефанович, Яницький, 1998, с. 82; Дашкевич, 1996, с. 18]. Скромний надгробок на Личаківському кладовищі і свідоцтво про хрещення, яке знаходиться в архіві у Варшаві [Adamczyk, 2013], дають змогу поставити крапку замість знаків запитання.

Львівські архіви містять лише уривчасті повідомлення про Б. Януша. Обсяг статей, що з'явилися відразу після трагічної смерті дослідника і написані його ж сучасниками, складає

Рис. 1. Богдан Януш (1887–1930)

Fig. 1. Bohdan Janush (1887–1930)

* Богдан Януш підписував псевдонімом українські праці після розриву контактів з НТШ (1908). В літературі існує думка, що псевдонімом є Богдан Януш, а Василь Карпович – це справжнє ім'я [Бандрівський, 1992, с. 5–7]. Таке твердження є хибним, усі джерела вказують на те, що справжнє прізвище дослідника – Богдан Януш.

** Можливо, ці рядки писав Іван Крип'якевич. Відомо, що він використовував криптонім І.К. [Ісаєвич, 2008] і підтримував контакти з Богданом Янушем, тому цілком ймовірно, що він міг написати некролог у львівській газеті “Діло”.

Имперія Австрійська. Imperium Austriae. Королевство Галиція. Regnum Galiciae. Повіть : Districtus :		Число : 843 Numerus :	Епарія : <i>Leopolensis</i> Dioecesis : Деканатъ : <i>Id.</i> Decanatus : Приходъ : <i>Archicathedral</i> Parochia : <i>g. gr. cath.</i>	
Свѣдоцтво крещенія. Testimonium baptismi.				
Отъ уряда приходского гр. кат. <i>cath. Archicath.</i> Церкви <i>Ad S. Yeghryum.</i> Ex parte Officii parochialis r. gr. Ecclesiae				
извѣстно творится, що въ книгахъ метрическихъ рожден. тойже Церкви, томъ <i>XIII</i> стр. находится слѣдующее : notum testatumque fit, in libris metricalibus natorum hujus Ecclesiae, tomus <i>XIII</i> pag. <i>283</i> scribi sequentia :				
Годъ, мѣсяць и день рожденія, крещенія и миропомазанія Annus, mensis et dies natiuitatis, baptismi et confirmationis	Число дома Nr. domus	ИМЯ Nomen	Родители и состояніе Parentes et conditio	Кумы и состояніе Patrini et conditio
Року Божія Тысячь осьмсотъ Anno domini Millesimo octingen- tesimo <i>Ochuzagesimo</i> <i>Septimo</i> <i>7. 1887.</i> Die <i>23^a</i> Januarii natus, Die vero <i>18^a</i> Aprilis baptisatus et confis. malas. Baptisatus et confirmatus Neopresbyter.	<i>13 pl. Kypmua Tomoka</i> <i>896/55</i> <i>7599 202 K</i>	<i>Theodosius</i> <i>Ignatius</i> <i>/ binom.</i> <i>Obstetrix: Obstetrix: Catharino</i> <i>Maria Papaw</i> <i>pl. Stryjska N. 2.</i>	<i>Michael</i> <i>Tanusz</i> <i>magister</i> <i>schols. fi.</i> <i>lius Nico</i> <i>lus et H.</i> <i>ris, Prystasz</i> <i>Angella</i> <i>filia Fran.</i> <i>cisci Mo.</i> <i>machy et</i> <i>Catharino</i> <i>Securyd</i> <i>conjugum.</i>	<i>Henricus</i> <i>Apolinari</i> <i>de</i> <i>Turova</i> <i>Gatecki</i> <i>magister</i> <i>scholarum</i> <i>Anna</i> <i>Butgwick</i> <i>nata dot.</i> <i>rycha uxor</i> <i>magistri</i>
Которое свѣдоцтво своею рукою подписую и печатью церковною стверждаю. Quas testimoniales manu propria subscribo sigillaque Ecclesiastico corrobore.				
Leopoli <i>die</i> <i>11 Julii</i> <i>P. 5</i> <i>A. D.</i> <i>1898.</i>				

Рис. 2. Свѣдоцтво про хрещення Богдана Януша (Adamczyk, 2013)
 Fig. 2. Bohdan Janush's baptismal certificate (Adamczyk, 2013)

заледве по кілька сторінок, а їхній зміст далеко не повно відображає основні віхи життя та діяльності цієї цікавої і складної постаті. У сучасній історіографії є публікації про Б. Януша як вірменознавця [Дашкевич, 1996, с. 18], консерватора [Сварник, 1996, с. 110–115], краєзнавця [Берест Р., Берест І., 2005, с. 204–212] та археолога [Стефанович, Яницький, 1998, с. 82]. Водночас, незважаючи на незаперечний внесок у розвиток археології, антропології, архітектури заходу України, нез'ясованих сторінок у житті та науковій діяльності дослідника залишається чимало.

Однією з причин такої ситуації, ймовірно, стала та обставина, що Богдан Януш не був постаттю офіційної науки, не мав університетської освіти і високих ступенів, належав до числа тих істориків, які навіть не мали повної середньої освіти, однак, *“мимо браку диплому вищої школи репрезентували високий рівень історичних знань, фаховий досвід, вміння писати і проводити дослідження”* [Toczek, 2013, s. 47]. У археології він був також самоуком, але у кращому розумінні цього поняття.

Метою цього дослідження є відтворення цілісного образу Богдана Януша в контексті розвитку львівської археології першої третини ХХ ст., окреслення його зв'язків із історичним середовищем, визначення особистого внеску в розвиток різних галузей історичної науки, а також аналіз основних праць.

Наявні джерела дають підстави поділити творчий шлях дослідника на два етапи. Перший етап охоплює його діяльність до Першої світової війни і пов'язаний, насамперед, з археологією і краєзнавством. Другий етап (з 1918 р. і до смерті) репрезентований пам'яткоохоронною діяльністю, хоча і охорона пам'яток передбачала тісний зв'язок із археологічними студіями.

Чого не варто розділяти в часі, це наукові публікації. Їхньому написанню присвятив Василь Карпович усе свої коротке життя і саме вони зберегли його ім'я у пам'яті наступних поколінь. Наукові розвідки дослідник-самоук писав українською і польською мовами, і власне публікації українською, підписував псевдонімом Василь Карпович.

Сторінки біографії і найближче оточення. Зі скупих біографічних відомостей відомо, що Богдан Януш був уродженцем Львова. 23 січня 1887 р. він з'явився на світ, а хрещений був 18 квітня цього ж року у обряді батька, який був греко-католиком (рис. 2).

Небагато відомо про сім'ю дослідника. Знаходимо згадки, що походив з багатодітної родини гімназійного вчителя Михайла, яка жила дуже бідно. Після смерті батька його виховувала мама Ангеліна з старшими сестрами. У літературі зустрічаємо кілька адрес, за якими він мешкав. Зокрема, відомо, що у 1911 р. разом з мамою він переїхав на вул. Лещинського, 8 (зараз Братів Міхновських), у березні 1912 р. вже мешкав на вул. Кордецького, 17 (зараз О. Степанівни), у листах до В. Деметрикевича, датованих 1913 р., вказував вул. Дідушицьких* [МАК, Teki W. Demetrykiewicza]. З таких частих переїздів можемо припустити, що родина не мала власного помешкання і була змушена шукати недорогої квартири. Це спричинило те, що Б. Януш мусив заробляти гроші у дуже молодому віці. Першим місцем підробітку стали щоденні львівські газети, насамперед, *“Kurjer Lwowski”*. Скрутний матеріальний стан стояв на перешкоді здобуття доброї освіти і побудови успішної кар'єри.

З особистого життя історика відомо лише, що він був одружений. Дружина Ядвіга з вірменської родини Рудоміновичів з розумінням ставилася до його роботи, терпляче зносила всі злигодні [Сварник, 1996, с. 111]. В одному з останніх листів Б. Януш зазначав, що саме дружина допомагала йому тривалий час долати усі труднощі і він розумів відповідальність за неї [Kozłowski, 2012, s. 255].

Вся освіта Богдана Януша обмежувалася семирічним курсом української гімназії в приміщенні Народного Дому (рис. 3). Це була чи не єдина тогочасна українська гімназія. Навчання його проходило з певними перервами і частину іспитів складав екстерном. У такий спосіб сподівався скласти і матуру** у 1908 р., однак це йому не вдалося і від мрії про навчання

* Початок вул. Вірменської від пр. Свободи до перехрестя з вул. Театральною.

** Іспит на атестат зрілості у гімназії.

Рис. 3. Академічна гімназія при Народному Домі
Fig. 3. People's House's Academic Gymnasium

в університеті довелося відмовитися [Kozłowski, 2012, s. 152]. Цим йому згодом “неодноразово дорікали різні неуки з “академічною освітою”” [Łempicki, 1930, s. 3].

Відсутність університетської освіти не завадила талановитому та допитливому юнаку налагодити контакти з істориками та археологами і органічно влитися у інтелектуальне середовище тогочасного Львова. Свідченням цього є велика кількість запрошень на різні заходи, що мали місце в місті, які збереглися серед приватних документів дослідника [Archiwum PAN Teczka 26, sygn. III-166]. Однак брак диплому створював йому певний внутрішній дискомфорт, часто його називали самоуком. Проте, як писав у некролозі Микола Голубець, “я знаю, я бачив як на підложжі праці того самоука виростили університетські катедри і професорські берети” [Голубець, 1930, с. 4]. Існує думка, що саме Б. Януш за оплату писав докторати частині тогочасних львівських істориків.

С. Козловський припускає, що знайомство Б. Януша з кимось із археологів, чи то Каролем Гадачеком, чи Ісидором Шараневичем* відбулося приблизно у 1905 р., тобто у V класі гімназії [Kozłowski, 2012, s. 152].

Зі скупих згадок сучасників відомо, що згодом Б. Януш слухав лекції університетських професорів, у тому числі і Кароля Гадачека, однак ніколи не був його студентом [Jakimowicz, 1935, s. 312–318]. Степан Шах**, з яким об’єднували Б. Януша кілька років тісної співпраці над минулим Львова, відзначав, що з “Богданом Янушем зустрічались ми ще перед світовою війною на викладах археології професора праісторії на львівському університеті д-ра Гадачека” [Шах, 1955, с. 42]. Близькими приятелями Б. Януша були студенти-археологи університету Володимир Гребеняк і Володимир Антоневич. Знання черпав у львівських бібліотеках і приватних збірках, зокрема, використовував матеріали з “Архіву ім. А. Петрушевича”, де перетинався з такими відомими сучасниками як Михайло Тершаковець, Іван

* З І. Шараневичем в цьому часі не міг познайомитися Б. Януш, оскільки історик помер 4 грудня 1901 р.

** Степан Шах (1891–1978) – класичний філолог, діяч “Просвіти”, родом з Куликова біля Львова. З 1920 р. учителював в Академічній гімназії у Львові, пізніше директор української гімназії у Перемишлі (1932–1939) [ЕУ, 2000, с. 3792].

Крип'якевич та ін. [Шах, 2010, с. 7]. Своїм приятелем називав Б. Януша і Микола Голубець [Голубець, 1930, с. 4].

Колеги “по цеху” у своїх працях зберегли на папері для нащадків опис його зовнішності та внутрішнього світу. Зокрема, сучасниця Луція Харевічова відзначала, що “був це світлий блондин, із землистою шкірою, який говорив тихо, загалом несміливий, ніби завжди стримуваний “браком дипломовання” своїх розлогих знань, а може й тією національною роздертістю, тією двоїстістю свого почуття духовної приналежності” [Charewiczowa, 1938, s. 160].

Початки наукової роботи Б. Януша. Теренові дослідження Б. Януш розпочав ще під час навчання у гімназії. Відомо про його перші наукові розвідки на караїмському кладовищі у с. Кукезів Кам'янка-Бузького р-ну [Burchard, 1962, s. 588; Берест Р., Берест І., 2005, с. 205]. Зацікавлення караїмами переросло у багаторічні пошуки джерел до їх історії і вилилось у публікацію праці “*Karaici w Polsce*” (1927). Як відзначав І. Крип'якевич: “Тасмниче плем'я караїтів так його заінтересувало, що почав над ними досліди і по роках праці дав монографію про них” [І.К., 1930, с. 4].

Рис. 4. Михайло Грушевський. Фото 1907 року
Fig. 4. Mykhailo Hrushevskiy. Photo from 1907

Коло наукових інтересів Б. Януша не обмежувалося археологічними розвідками – він збирав матеріали про народні звичаї, обряди, легенди населення Галичини [Burchard, 1962, s. 587–588]. Свій вроджений талант Б. Януш скерував на кілька галузей: археологію, етнологію, історію мистецтва, музейну справу, консерваторство [Charewiczowa, 1938, s. 160].

Перші кроки у науковому співтоваристві Львова Б. Януш робив у Науковому товаристві імені Шевченка. Це, поза всяким сумнівом, можна вважати великим успіхом. Будучи учнем VII класу гімназії, виступати перед самим Михайлом Грушевським та кращими вченими-істориками Львова було добрим шансом і стимулом для подальшої роботи. У грудні 1907 р. на засіданні Історико-філософської секції НТШ 20-річний Б. Януш виступив з доповіддю “Камінь з загадковим знаком в селі Заздрості Тереховлянського повіту”, яка мала значний успіх. Голова Товариства, М. Грушевський, запропонував опублікувати текст доповіді у Записках НТШ [Януш, 1907, с. 125]. В цьому ж році молодий дослідник друкував короткі археологічні розвідки на сторінках львівської газети “Діло” (“*Дещо о передісторичних памятках на Галицькій*

Україні”, “*Дзвін Кирила*”). Короткий час він працював у музеї НТШ, де займався, передовсім, інвентаризацією. Як згадував Володимир Антоневич, Б. Януш мав вроджений талант впорядковувати археологічні збірки. Однак цей “український” період був доволі короткий. Восени 1908 р. Б. Януш був змушений залишити роботу в НТШ і почав працювати в редакції львівської щоденної газети “*Kurjer Lwowski*”. До такого повороту подій призвів незрозумілий конфлікт з членами НТШ, у якому не останню роль відіграв запальний темперамент Б. Януша. Суть конфлікту з українськими вченими так і залишається невідомою. Власне, це прикре непорозуміння підштовхнуло Богдана Януша до польського середовища, і тривалий час він ототожнював себе з ним. Після розриву стосунків з НТШ лівова частка публікацій вийшла

польською мовою. Однак, це не означає, що дослідник більше не повернувся до контактів з українськими вченими [Antoniewicz, 1931–32, s. 167].

У цей нелегкий час Б. Януш намагався притупити і емоційні, і фінансові проблеми наполегливою працею. Він, як губка, вбирав знання, збирав матеріали і самовдосконалювався, як сам згодом зазначить, без відпочинку і вихідних *“від 1914 р. не мав ані місяця спочинку і жодної відпустки”* [Kozłowski, 2012, s. 255]. Спогади про Б. Януша з цього часу залишив Станіслав Лям: *“Самоук, фантастичний любитель знань, прагнув осягнути їх скарби, в голоді і холоді сидів над книгами, вбираючи в себе захланно все... Таланту письменника не мав, але надолужував це великою кількістю деталей, дат і фактів, зібраних з аскетичною терпимістю і працьовитістю”* [цит. за: Jagowiecki, 2003, s. 108]. І це приносило свої плоди. Ставши дописувачем *“Kurjeru Lwowskiego”*, Б. Януш вів колонку присвячену найновішим відкриттям,

Рис. 5. Будинок Наукового товариства імені Шевченка, у якому працював Б. Януш
Fig. 5. Building of Shevchenko Scientific society, in which B. Janush worked

праісторії Галичини, музейництву. На шпальтах щоденної газети Б. Януш публікував багато археологічних статей. Серед іншого, критикував діяльність музею Народного Дому і Ставропігії; писав, що причиною занепаду цих музеїв були внутрішні непорозуміння; до їхніх недоліків відносив те, що більшу частину колекцій становили історія мистецтва та предмети релігійного культу, а археологія представлена лише дефектними матеріалами [Janusz, 1909a]. На увагу заслуговує ціла серія розвідок *“Археологічні дослідження, проведені у Східній Галичині з 1900 до 1908 рр.”*, у яких автор знайомив читача фактично з історією археологічних відкриттів, що мали місце в Галичині з середини XIX ст., а також піднімав питання стану археології у світі, свідченням чого є замітки про *“Надзвичайні археологічні відкриття у Римі”* та *“Витвори грецького мистецтва, знайдені на морському дні”* (1909). З текстів бачимо, що Б. Януш доволі добре орієнтувався у відкриттях і дослідженнях не лише львівських археологів, і власне таких розвідок вимагав формат газети [Janusz, 1909b]. Частина науково-популярних публікацій на археологічну тематику мала вигляд рецензій на праці сучасників, зокрема, К. Гадачека (*“Złote Skarby Michalkowskie”*, *“Światowid”*), В. Деметрикевича (*“Grotty wykute w skalach Galicji Wschodniej”*), також він торкався розкопок, проведених на теренах заходу України, зокрема, у Чехах і Висоцьку, Неслухові, Кошилівцях [Janusz, 1909b]. Відразу в рік виходу праці К. Гадачека, присвяченої дослідженням у с. Гаць коло Пшеворська, Б. Януш опублікував на сторінках часопису *“Всесвіт”* (*“Wszechswiat”*) рецензію на цю роботу. У ній

дуже позитивно відгукувався про професора К. Гадачека та його польові дослідження на теренах Східної Галичини. Варшавський популярний щотижневик “Всесвіт” опублікував і кілька розвідок Б. Януша на антропологічну тематику, з якої бачимо, що львівський красзнавець-самоук був добре обізнаний із відкриттями середини ХІХ ст. у долині Неандерталь та дослідженнями на території Хорватії і Франції.

Рис. 6. Титульна сторінка праці Богдана Януша
Fig. 6. Title page of Bohdan Janusz's publication

Б. Януша, як “паперового дослідника”, є доволі категоричним, оскільки: “мало хто так знав свій терен, як власне Б. Януш, і що часом мандрівки свої здійснював без гроша в кишені знали лише товариші по мандрівках” [Antoniewicz, 1931–32, s. 166–167]. Згодом зібрані матеріали лягли в основу праці “Z pradziejów ziemi Lwowskiej”, яку в 1913 р. опублікувало “Товариство любителів минулого Львова” (рис. 6). У ній автор популяризував велику кількість археологічних знахідок, що зберігалися у львівських музеях з початку ХІХ ст., одночасно апробував свої наукові пошуки, зокрема, значне місце у своїх розвідках присвятив городищу у Рокитному, яке датував “руськими часами”, хоча не виключав і ранішого його існування. Окрім того, науковець вперше ототожнив городище біля Рокитного з літописним “Бороком” (“Боркою”) [Janusz, 1913, s. 43–45, 63–64], у 1911 р. власноручно виконав план городища в Рокитному та подав його у монографії. Сучасні дослідження підтвердили здогадки Б. Януша, а саме, встановили, що час спорудження городища – Х ст. [Берест, 1997, с. 22–28; Шишак, Погоральський, Ляска, 2012, с. 327]. Цікаві результати й інших розвідок, зокрема, дослідник висунув версію про Львів, який нібито став спадкоємцем сусіднього Звенигорода [Janusz, 1913, s. 82–86]. Ця частина праці була перекладена українською мовою і опублікована через десять років у часописі “Стара Україна” [Петегірич, Павлів, 1991, с. 418].

Археологічна тематика знайшла яскраве відображення у багатьох працях Б. Януша. Для своїх наукових розвідок він часто використовував матеріали архіву Антона Петрушевича, що зберігалися у бібліотеці Народного Дому [Шах, 2010, с. 7].

Велика стаття “Pochodzenie i zastosowanie ornamentu geometrycznego w ceramice przedhistorycznej” вийшла в чотирьох номерах варшавського часопису “Земля”. Автор розглядав кераміку з археологічних досліджень на території Галичини і дуже широко простежував аналогії з матеріалами з країн Європи та Африки [Janusz, 1910, s. 418].

З числа перших великих робіт варто відзначити “Z paleoantropologii Galicyi Wshodniej”. У роботі 1911 р. молодий дослідник акцентував увагу на важливості палеоантропологічних студій, зауважував, що лише з допомогою антропології можна повноцінно дослідити найдавніше минуле Східної Галичини, зокрема, особливості поховального обряду, етнічну приналежність [Janusz, 1911a, s. 7–8].

Дослідник здійснив чимало піших мандрівок по Галичині з метою збору археологічного матеріалу. Б. Януш накопичував інформацію про різного роду пам’ятки, детально фіксував їхні місцезнаходження, що згодом знайшло своє відображення у складеному ним каталозі пам’яток, який не втратив своєї актуальності досі. Як згадував його близький колега, відгук про

Рис. 7. Володимир Деметрикевич
Fig. 7. Volodymyr Demetrykevych

Рис. 8. Володимир Антоневич
Fig. 8. Volodymyr Antonievych

У своїх публікаціях Б. Януш принагідно наголошував на необхідності збереження надбань минулих поколінь, акцентував увагу на історичних музеях як головних осередках збереження давньої історії. Українським музеям Львова він присвятив кілька статей: розглядав процес формування археологічних колекцій у Музеї НТШ, Народного Дому та Національному музеї [Janusz, 1909; 1911]. Це власне і було тим необхідним моментом, про який дуже часто забувають дослідники зараз – популяризація/використання культурного надбання. Публікації на сторінках щоденних газет забезпечували Б. Януша шматком хліба, а львів'ян – знаннями з історії та археології Галичини. Вони тільки підтверджували характеристику, яку залишив його колега Роман Якімович: *“Він був останнім “старожитником” типу з середини XIX ст., якого цікавило минуле у всіх його проявах і це в основному минуле вузького, стисло окресленого географічного регіону”* [Jakimowicz, 1935, s. 312].

Колеги, друзі. З листування, що збереглося після Богдана Януша, можемо відтворити коло людей, з якими він доволі тісно спілкувався у професійних цілях. У числі адресатів і кореспондентів знаходимо прізвища Володимира Деметрикевича (рис. 7), Володимира Антоневича (рис. 8), Романа Якімовича (рис. 9), Юзефа Костжевського (рис. 10). Особливо приязні стосунки збереглися з В. Антоневичем, з яким його об'єднували часи спілкування і дружби у Львівському університеті. Окрім того, частина листування В. Деметрикевича з колегами також стосується постаті Б. Януша. Це є свідченням насамперед того, що Богдана Януша приймали за “свого” у археологічному співтоваристві.

Листування з В. Деметрикевичем охоплює 1911–1914 рр. Збереглося вісім листів від львівського археолога (рис. 11). І хоча після цього часу листів між дослідниками не маємо, В. Деметрикевич не припиняв цікавитися долею Б. Януша у подальшому. Листування між археологами носило передовсім професійний характер. Особистого у них практично не зустрічаємо. Проаналізувавши листи, можемо стверджувати, що між ними була доволі тісна і взаємовигідна співпраця. Якщо В. Деметрикевич, зазвичай, просив Б. Януша з'ясувати щось у літературі або зробити фотографії пам'яток чи знахідок навколо Львова, то Б. Януш

Рис. 9. Роман Якімович
Fig. 9. Roman Jakimovych

Рис. 10. Юзеф Костжевський
Fig. 10. Juzef Kostzhevskij

користувався авторитетом професора і отримував від нього консультації, свідченням чого є надіслані рукописи своїх археологічних розмірковувань, просив рецензії. У листах Б. Януш торкався різноманітних питань археології, зокрема й останніх публікацій. В одному з листів він згадував роботи К. Гадачека і стверджував, що в його працях переважала класична археологія. Цікавим видається фрагмент листа про Лопушанського святовида*, написаний українською мовою. Автор листа подав рисунок знахідки і акцентував на тому, що її світлину зробив Вадим Щербаківський [МАК. Teki W. Demetrykiewicza. List B. Janusza od 22.V.1911].

Щоправда, не завжди В. Деметрикевич підтримував ініціативи молодого колеги. Зокрема, щодо ідеї створення синтетичних праць з археології Галичини, професор, щоб не казати, що Б. Януш “не доріс” до цього, просто акцентував на тому, що у нього немає достатньо матеріалів, потрібно провести додаткові дослідження і тільки тоді можна вести бесіду на цю тему [Archiwum PAN, sygn. III-166, t. 27].

Одночасно спостерігаємо обмін публікаціями. Серед наукової спадщини В. Деметрикевича в архіві Археологічного музею у Кракові збереглися вирізки великої кількості газет з публікаціями Януша-Карповича. Але і тут маємо прояв чи то конфлікту з К. Гадачеком, чи характеру В. Деметрикевича, у одному з листів він обурюється, що К. Гадачек не передав Б. Янушу одну з його публікацій.

Дещо інший характер носило листування Б. Януша з приятелем В. Антоневичем. З нього переконаємося, що вони були доволі близькими друзями. У своїх листах, зокрема, В. Антоневич скаржився, що йому в Кракові було не надто комфортно, самотньо і він скучав за Львовом. Протягом кількох років ці контакти на відстані Львів–Краків слугували і науковій роботі обох дослідників. Зокрема, матеріали з краківських бібліотек з історії вірмен надсилав Б. Янушу саме В. Антоневич. Цікавий факт, який свідчить про авторитет львівського краєзнавця, – у листі, датованому груднем 1913 р., В. Антоневич просив протекції Б. Януша,

* Бл. 1850 р. з річки Липиця (тепер р. Нараївка) в с. Лопушня біля Рогатина був здобутий кам'яний ідол з чотирма головами і стількома ж ногами. Місцевий парох звелів перекувати його на хрест. Зараз нижня частина скульптури експонується у Національному музеї у Львові [МАК. Teki W. Demetrykiewicza. List B. Janusza od 22.V.1911].

Lwów 29/V 91.

Wielmożny Panie Profesore!

Z udrzwiedzią na list
 ośtatni polekam i życzę, panieważ
 żądaniem wiadomości na miejscu
 tak w karibivisach jak i wotkawsach
 i otekijz wyniki moich duczuczwań.
 Na panie nie otrzymatem żadnej wiadomości,
 ale pierwsz misiejony list prze-
 czytałem Na udziałem Wł. Prof.
 sowni panowej ciekawej wiadomości,
 która wpadła mi do ręki do 15 t.
 W „Zapiskach Nauk. Tow. im. Szewczen-
 ka” w przedostatnim zeszyście, panieważ
 ma jej podryżana przez redakcyę
 metarka, zetytułowana „Lepiżraivski
 „Sviatovid”. Koto 1850 t. wutawiono
 w nese lipicy, we woi Lepiżraivie pod

Рис. 11. Лист Богдана Януша до Володимира Деметрикевича про Лопушанського святовида
 Fig. 11. Bohdan Janush's letter to Włodzimierz Demetrykiewicz dedicated to Sviatovyd from Lopushny

оскільки шукав підхід до В. Деметрикевича і це йому самостійно не дуже вдавалося [Archiwum PAN, sygn. III-166, t. 27].

Якщо говорити загалом про колег та друзів Богдана Януша, то, мабуть, їх було небагато, принаймні таких, хто був готовий бути поруч і називатися другом. Коли він зіштовхнувся з проблемами, ніхто не прийшов на допомогу, коли звів рахунки з життям, ніхто не написав теплого слова, “якби був лише тінню, або кимось ким треба було соромитись” [Lempicki, 1930, s. 4]. Можливо, якби дослідник мав на кого опертися, знайти підтримку і розраду, було б усе по-іншому, адже, сам зазначав, що в часі найбільшої скрути “ніхто (дослівно!) навіть не запитав мене, хоча б з ввічливості, за що з’їм обід чи вечерю! А говорю про людей, які багато років були поруч і постійно використовували мене” [за: Kozłowski, 2012, s. 255].

В часи військово-політичного неспокою. Події 1914 р. застали Богдана Януша у рідному місті. Він ніколи не відзначався добрим здоров'ям, тому, відповідно, до війська його не взяли. Досліднику довелося адаптуватися до нових умов. Зрозуміло, що під час війни зменшилася популярність газет, у редакціях яких він заробляв собі на шматок хліба, відбулися помітні зміни в середовищі львівських істориків та археологів: хтось виїхав, когось забрали до війська, а хтось і загинув. У цей складний час Б. Януш робив те, що вмів і міг робити – продовжував писати, щоправда, змінилася тематика. Протягом цього часу з-під пера львовознавця вийшло два твори “293 dni rządów rosyjskich we Lwowie” (1915) та “Dokumenty urzędowe okupacji rosyjskiej Lwowa” (1916), які досі залишаються цікавим джерелом для вивчення цих подій. Варто відзначити, що не оминув він і такої трагічної події, як смерть свого неофіційного вчителя К. Гадачека. Б. Януш з жалем писав, що “взимку замахнувся на молоде ще своє життя і 19 грудня 1914 р. перенісся до вічності” [Janusz, 1915, s. 185], мабуть, не підозрюючи тоді, що вчинить так само у тому ж віці.

Археологічна тематика знайшла свої відображення у роботі з “Z pradziejów Bukowiny” [Kozłowski, 2009, s. 258], однак, ця праця друком так і не вийшла.

Як уже зазначалося, Перша світова війна була і своєрідним переломом у наукових зацікавленнях Б. Януша. Якщо усі попередні роки він нерозривно був пов'язаний з археологією, то період після війни і аж до смерті можна окреслювати як зацікавлення охороною пам'яток, етнографією, мистецтвом. Як зазначав В. Антоневич у листі В. Деметрикевичу, датованому 5 грудня 1915 р., “ходять чутки, що на місце Гадачека буде запрошено Е. Булянду. Якщо так станеться, то не важко передбачити долю праісторії і львівських колекцій, також їх майбутній розвиток буде “невеселий” – скоро виявиться відсутність праісторика, бо Б. Януш зайнявся історією культури та мистецтва Львова” [Kozłowski, 2009, s. 258]. Археологія відійшла на задній план. Ймовірно, до цього спричинилася і ситуація, що склалася навколо праісторії.

Рис. 12. Кав'ярня Шкотська у Львові
Fig. 12. Shkotska cafe in Lviv

Період війни і перші повоєнні роки були своєрідною прогалиною у розвитку цієї науки. Виїхали зі Львова Я. Пастернак і Л. Чикаленко, В. Антоневич і Р. Якімович, не стало К. Гадачека та В. Гребеняка [Козловський, 2012, с. 119]. Один Б. Януш, очевидно, нічого не міг зробити. А до цього додавався важкий емоційний стан, нелегкі побутові умови. Богдан Януш замкнувся у собі і припинив спілкування навіть з друзями. З цього приводу дуже переживав В. Антоневич, який також потрапив на фронт, але був ранений і в скорому часі повернувся до студій і наукової роботи. Перебуваючи у Відні, він отримав звістку про смерть свого львівського вчителя. Звідти В. Антоневич писав листа Б. Янушу, у якому цікавився долею наукової спадщини Кароля Гадачека (їдеться, насамперед, про приватну археологічну колекцію і бібліотеку). Влітку 1915 р. Б. Януша і В. Антоневича об'єднала спільна втрата – у бою загинув їхній добрий приятель Володимир Гребеняк. Через кілька років В. Антоневич пропонував Б. Янушу написати спільну працю про нього [Archiwum PAN, sygn. III-166, t. 27, 22.12.1920].

В цей не найкращий для науки період, коли повсюди відчувався ще дух воєнного лихоліття, Б. Януш опублікував дві найбільші і, без перебільшення, найкращі праці. Їдеться насамперед про “Zabytki przedhistoryczne Galicji Wschodniej” (1918), яка є першим каталогом пам'яток, що охопив всю галузь. Ця робота є цінним джерелом і для сучасних археологів, хоча має вона і певні недоліки. Зокрема, автор не залучав неопубліковані матеріали з львівських

музеїв, які були зовсім поруч. У рецензії на книжку Ю. Костжевський, окрім позитивних відзивів, зазначав, що “доповнення праці неопублікованими матеріалами значно б збільшило її наукову вагність; це б, звичайно, вимагало довгих подорожей на які, можливо не вистачило автора” [Kostrzewski, 1919, s. 67].

Рис. 13. Іван Крип'якевич
Fig. 13. Ivan Krypiakievych

Другою не менш важливою роботою є “*Kultura przedhistoryczna Podola Galicyjskiego*” (1919). Варто відзначити, що робота написана кількома роками раніше, про неї згадував наприкінці 1915 р. В. Антоневич у листі до В. Деметрикевича, одночасно даючи їй високу оцінку: “*Буде це поруч з працями Костжевського – цікавий цьогорічний доробок в нашій праісторії*” [за: Kozłowski, 2009, s. 258]. Звісно, що не минула критика і цієї роботи. Поза схвальними відзивами, В. Антоневич до слабких сторін праці відносив відсутність ілюстрацій “*так необхідних в археологічних працях*” [Antoniewicz, 1919, s. 153]. Зауваження до обох археологічних каталогів пам'яток були однакові – відсутність нових матеріалів з розкопок в Галичині, не залучення археологічних експонатів з львівських музеїв і брак своєї інтерпретації і критичного підходу. Однак це не відкидає важливості того, що зробив Б. Януш для розвитку археологічної науки.

В часі українсько-польського протистояння 1918–1921 рр. Б. Януш почував себе вкрай некомфортно і депресивно. Рятуючись дослідник наполегливою працею в бібліотеках у повній самотності. Не останню роль у цьому відіграла “*двокультурність*”

Януша-Карповича. У багатьох ситуаціях ні поляки, ні українці не вважали його за свого. А він намагався співпрацювати з колегами з обох історичних середовищ, які в цей час активно досліджували пам'ятки Львова. У 1919 р. у Львові виникло *Kółko starożytników lwowskich*. Секретарем його став Б. Януш [Kółko, 1919, s. 157–158]. Збори відбувалися у Шкотській кав'ярні* (рис. 12). На другому засіданні ухвалили рішення працювати над темою “*Опис приватних львівських колекцій*”. Б. Януш на цей час мав чималий досвід такої роботи і міг вкотре прислужитися для вивчення минулого Львова. Принагідно зауважимо, що охорону пам'яток в часі російської окупації Львова було покладено на члена петербурзької Академії наук, директора Російської колегії в Римі Євгена Шмурла, який послуговувався знаннями Б. Януша про наукову, музейну та пам'яткоохоронну діяльність в місті [Карпович, 1919, с. 173].

В цей час знову проявилася роздвоєна ідентичність дослідника. Співпрацюючи з польським історичним середовищем, Богдан Януш знову зблизився і з українськими істориками. Він звернувся до С. Шаха з ідеєю створення у повоєнному Львові українського красназничого гуртка, на протигагу польському *Towarzystwu Przyjaciół Lwowa*, яке виникло восени 1921 р. під керівництвом Ф. Паппе [Шах, 1955, с. 40]. У 1921 р. у Львові з ініціативи товариства “*Просвіта*” виник Клубок любителів Львова, головою якого обрали Івана Крип'якевича (рис. 13), секретарем став Степан Шах, а серед членів Виділу** зустрічаємо прізвище Б. Януша. Саме секретар гуртка зазначав, що в такому товаристві праця на користь минулого Львова складалася якнайкраще, насамперед тому, що всі члени Виділу тривалий час

*Таке активне громадське життя кав'ярень було специфікою Львова. Зі Шкотською кав'ярнею нерозривно пов'язані і львівські математики, для яких кав'ярня у 1930-х роках стала головним місцем для творення наукових теорій.

** Виділ – керівний орган.

зналися між собою [Шах, 1955, с. 41–42]. Засідання гуртка відбувалися у приміщенні товариства “Просвіта” на площі Ринок, 10 (рис. 14). Оскільки заснування окремих українських товариств наштовхувалося на перешкоди з боку влади, організатори відразу прийняли рішення, що це буде гурток, а на його створення не потрібно спеціальних дозволів. Будучи активним учасником гуртка, Б. Януш тісно спілкувався з багатьма українськими істориками, літераторами, митцями. Серед них на особливу увагу заслуговують Б. Барвінський, І. Свенціцький, О. Степанів-Дашкевич, О. Басараб, І. Труш та ін. [Козицький, 1999, с. 154]. Члени гуртка розділили між собою обов’язки і приступили до організації маршрутів по Львову і написання

Рис. 14. Будинок “Просвіти” у якому проходили засідання Клуба любителів Львова. Площа Ринок, 10

Fig. 14. Building of “Prosvita”, where sessions of Club of fans of Lviv took place. Rynek Square, 10

путівника. Б. Януш мав досліджувати найстаріші церкви Львова, зокрема, св. Миколая, св. Онуфрія, а також вірменську церкву, історія якої його цікавила і раніше. Ще одним напрямом діяльності дослідника були старі закриті львівські цвинтарі. Він провів їхнє детальне обстеження і результати робіт згодом опублікував в українських і польських часописах (“Старі львівські цвинтарі” і “*Zniszczone cmentarze Lwowskie*”). В скорому часі мережа гуртка розрослася і чи не кожна частина Львова та його околиць мала людину, готову вести екскурсію. Більше того, члени гуртка, серед яких були і гімназійні вчителі, залучали учнів гімназії до пошукових мандрівок на території Галичини. Зокрема С. Шах з учнями гімназії проводив пошукові роботи на схилах Замкової гори у Львові, а влітку 1923 р. організував дводенну поїздку до Галича, де проводив у Крилосі та Залукві пошуки княжої столиці [Козицький, 1999, с. 154]. Однак, гурток проіснував лише два роки і наприкінці 1923 р. був ліквідований поліцією.

Зацікавлення Б. Януша історико-культурними пам’ятками Львова і його діяльність у краєзнавчих гуртках не минула безслідно. У 1922 р. вийшов “*Przewodnik po Lwowie (z planem miasta)*” його авторства (рис. 15).

Пам’яткоохоронна діяльність. З літа 1923 р. Богдан Януш приступив до виконання обов’язків консерватора львівського округу у новоствореному Державному об’єднанні Консерваторів доісторичних пам’яток. Заступником президента організації Еразма Маєвського став приятель Б. Януша В. Антоневич [Піотровська, 2006, с. 68]. Польщу поділено на 8 консерваторських округів. Землі Східної Галичини становили V округ з центром у Львові. Ще до

Рис. 15. Путівник по Львову авторства Б. Януша
Fig. 15. Guide book of Lviv, written by B. Janush

жодної реакції. Таким чином, Богдан Януш отримав державну посаду і почав облаштовувати приміщення управління за адресою Зиблікевича, 18 (зараз вул. І. Франка). У першому своєму консерваторському звіті він зробив акцент на тому, що у Львові доволі важко знайти потрібне приміщення і тому до роботи вдалося приступити лише в липні 1923 р.

У цей час Б. Януш активно працював над облаштуванням робочого кабінету, формуванням бібліотеки, яка б дала змогу максимально задовольнити наукові потреби щодо вивчення доісторичних пам'яток львівського округу. Більше того, йому вдалося домогтися передачі бібліотеки Грона консерваторів і кореспондентів Східної Галичини до приміщення консерватора доісторичних пам'яток. На цьому етапі у Б. Януша з'явилися нові контакти. Зокрема, дослідники, які приїжджали до Львова для ознайомлення з музейними колекціями, зазвичай спілкувалися з консерватором, адже він міг забезпечити доступ до збірок незалежно від канікул чи вихідних. Так Б. Януш познайомився на початку серпня 1923 р. з англійським праісториком Гордоном Чайльдом, який *“відвідав Львів для ближчого ознайомлення з матеріалами культури мальованої кераміки, після чого виїхав до Чернівців, на кілька днів затримавшись в Кошилівцях”* [Janusz, 1924–1925, s. 346].

призначення Б. Януша консерватором до Східної Галичини було скеровано В. Антоневича, щоб той ознайомився зі станом справ. Це зроблено не випадково, оскільки Східна Галичина ще з XIX ст. мала славу одного з найбагатших країв на археологічні пам'ятки у Австрійській імперії.

Відвідини львівського округу вилилися у ґрунтовний звіт, опублікований у друкованому органі установи *“Wiadomościach Archeologicznych”*, у якому автор відзначив мету свого візиту і загальні міркування, зокрема, *“інспекція археологічна на Поділля мала зорієнтуватися насамперед в потребах, які якнайшвидше потрібно вирішити... важливим завданням є утворення Регіональної консерваторської установи у Львові і доручення керувати нею найкращому знавцю праісторії Поділля п. Б. Янушу”* [Antoniewicz, 1921, s. 192]. 22 лютого 1922 р. керівництво Державного об'єднання консерваторів надіслало обґрунтоване подання до Міністерства віровизнань і освіти з клопотанням призначити з нового польового сезону Б. Януша на посаду консерватора, оскільки на їхнє рішення від 30 жовтня 1921 р. не було

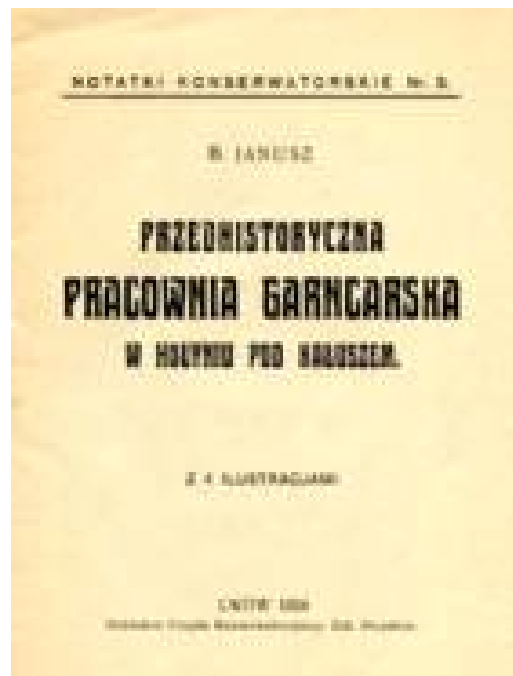

Рис. 16. Титульна сторінка праці, присвяченої розкопкам в Голині під Калушем. 1924
Fig. 16. Title page of scientific work about the ancient ceramic workshop in Holyn near Kalush. 1924

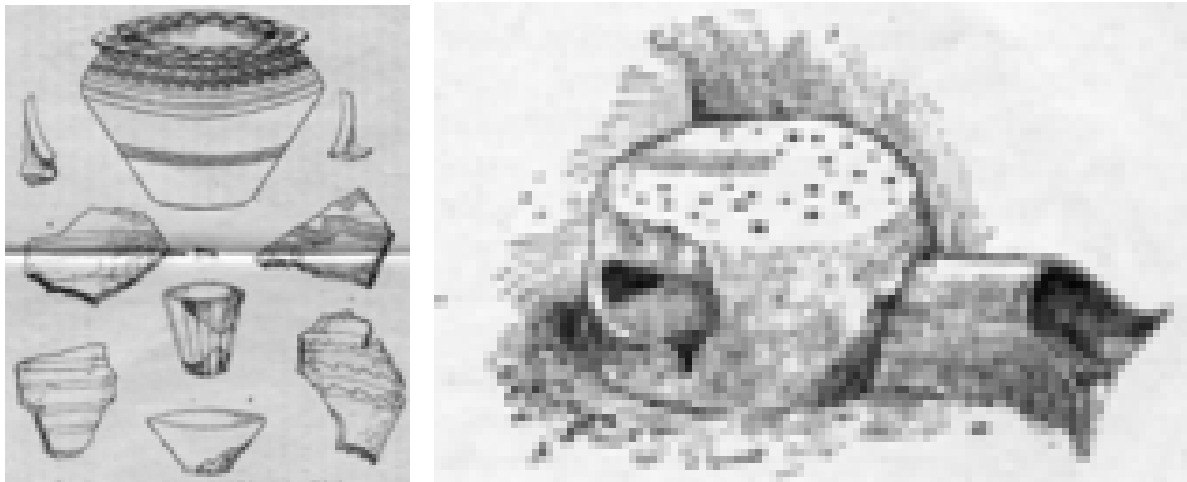

Рис. 17. Кераміка і реконструкція печі з розкопок у Голині (Janusz, 1924)

Fig. 17. Ceramic and reconstruction of the oven from excavation in Holyn` (Janusz, 1924)

Рис. 18. Розкопки в Голині біля Калуша (за: К. Adamczyk, 2013)

Fig. 18. Excavation in Holyn near Kalush (by: K. Adamczyk, 2013)

До безпосередніх обов'язків консерватора належало:

- охорона і дослідження пам'яток, випадково виявлених під час земляних робіт, фіксація таких знахідок на місці відкриття і їхні рятівні дослідження;
- розвідкові об'їзди повітів з метою фіксації пам'яток, невідомих в науці;
- археологічні розкопки для наукових цілей (однак, відзначалась відсутність коштів для цього);
- інвентаризація, яка проводиться лише в зимовий період діяльності консерватора;
- популяризація на сторінках преси;
- бюрократична робота (ведення кореспонденції, залагодження урядових справ, ведення архіву, комплектування матеріалів і літератури) [Janusz, 1924a, s. 11–13].

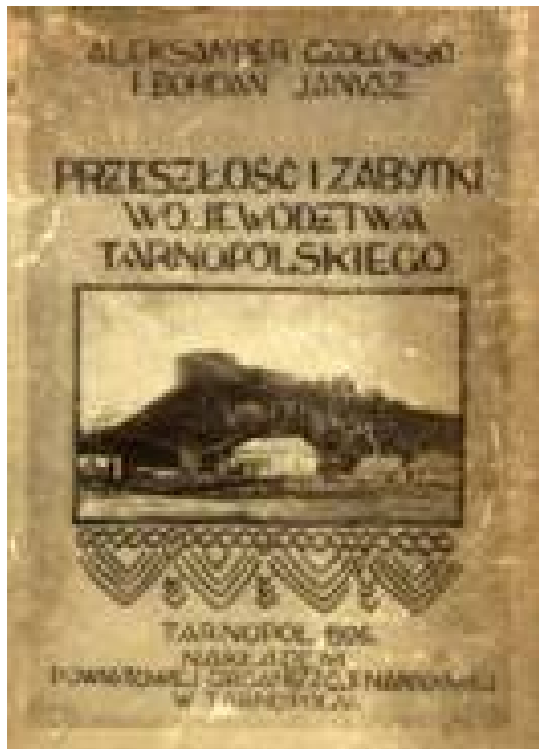

Рис. 19 Титульна сторінка праці О. Чоловського та Б. Януша

Fig. 19. Title page of scientific work of O. Czolowski and B. Janush

Серед інших обов'язків, Богдан Януш, як довголітній дописувач періодичних видань, мав завдання інформувати громадськість про особливі досягнення Державного об'єднання Консерваторів доісторичних пам'яток [Sprawozdania..., 1929, s. 185]. Підсумки роботи консерватора у 1923 р. були також опубліковані окремою невеликою брошурою під назвою *“Z działalności Lwowskiego Urzędu Konserwatorskiego dla zabytków przedhistorycznych”* і розповсюджені на території округу, насамперед, поліції, старостам, кореспондентам та різноманітним установам [Janusz, 1924].

З огляду на територію Львівського округу і на те, що це було завданням для однієї людини – роботи Б. Янушу не бракувало. Незважаючи на те, що посада консерватора була державною і надавала певні пільги, львівський охоронець зіштовхувався з труднощами, зокрема, і чисто побутовими, як *“брак вільної картки залізничної, яка повинна надаватися консерваторам на їх службових округах. Поки що, консерватор змушений з власної кишені покривати кошти подорожі і тільки тоді надсилати рахунок за неї”* [Janusz, 1929, s. 256].

Звіт за перший рік роботи на посаді засвідчує, що Б. Януш за кожним повідомленням виїжджав на пам'ятки, налагодив співпрацю у повітах з місцевими краєзнавцями, вчителями, любителями/аматорами старовини з метою фіксації та інформування консерватора. Цих людей називали кореспондентами. Це були люди різних професій і статків, Б. Януш зберіг для історії їхні імена, зокрема, Л. Гарматій – старший вчитель з с. Могильниця Тереховлянського повіту; Ю. Никоровіч – землевласник с. Ульвівок Сокальського повіту; Й. Вітковський – лісник з с. Бажніковці Бережанського повіту; Й. Столяр – комендант поліцейського посту у с. Щепанів

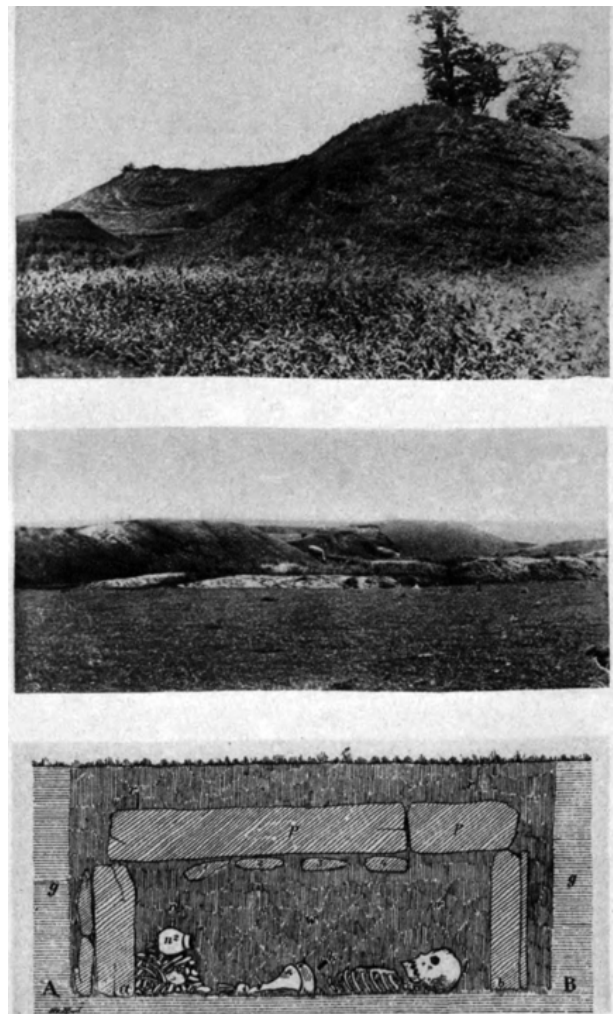

Рис. 20. Ілюстративний матеріал з монографії О. Чоловського і Б. Януша

Fig. 20. Illustrative material from monograph, written by O. Czolowski and B. Janush

Konservator B. Janusz.
Lwów - Publikacje 1924

nr. 10, 20.

POLECONE

Lwów, 6 czerwca 1926.

Do
J W i e l m o ż n e g o P a n a
Profesora Dra Wł. Demetrykiewicza

w Krakowie
ul. Garbarska 7 d.-

Nie śmiać trudzić JWPana Profesora, zwróciłem się do kolegi Antoniewicza z prośbą o wypożyczenie mi do reprodukcji dobrej fotografii t. zw. Światowida ze Zbrucza i rzymskiej odznaki legjonowej, raczki z Myszkowa. P. Antoniewicz zawiadomił mnie, niestety, że nie posiada tych zdjęć, radząc równocześnie zwrócić się z prośbą o to do JWPana Profesora, co też niniejszem osmieliłem się uczynić. Chodzi mianowicie o drukującą się właśnie i dobrze już zaawansowaną publikację p. t. "Prześl. Łość i zabytki wojew. Tarnopolskiego", której redakcja i całe niemal opracowanie spoczywa w mojej ręku, z czym mam ogromnie wiele trudności i kłopotów, opłaczających się o tyle tylko, że publikacja prawdziwie monumentalnie się zapowiada, obejmując około 90 tablic rotograficznych, wykonanych jak załączony prospekt.

Wszelkie moje poszukiwania we Lwowie nadzieja moja polega na ewent. pomocy Łaskawej JWPana Profesora, o którą bardzo proszę, nie wątpiąc, że miłą będzie JWPanu Profesorowi publikacja zabytków z rodzinnych stron JWPana. Samych zanków podolskich będzie zdjęć 75 czyli absolutny komplet wszystkiego, co się na Podolu znajduje!

O zdjęcia podobne osmielam się prosić, oczywiście, jako o pożyczkę, ponieważ po zreprodukowaniu odesłę je zaraz z podziękowaniem. Nie zdaje mi się zaś, bym specjalnie musiał zapewniać WPana Profesora, iż jak dawniej tak i zawsze nadal gotów jestem służyć WPanu Profesorowi wszystkim, co tylko posiadam z rzeczy, mogących interesować JWPana, a także b. chętnie podejmę się poszukiwań w kraju moim okręgu na życzenie WPana Profesora. Zawsze pamiętam o zainteresowaniu WPana figurami kamiennymi i gdzie tylko usłyszę o czymś podobnym, stale interwenjuję z intencją o WPanu Profesorze. W ten sposób szukałem w Boniszynie pod Złoczowem (trafiłem tylko na granicznik z 17 w.) a także dzięki temu odkryłem w Płotyczy pod Tarnopolem dwa b. ciekawe nagrobki wschodnie, ale, niestety, tylko z czasów historycznych - jeden z nich zreprodukowany jest właśnie na Prospekcie. Proszę zatem o desiderata WPana Profesora a z całą gotowością postaram się o ich zrealizowanie, uważając to za część za jeden z obowiązków konserwatora - służenie pomocą ~~szanownemu~~ szanownym pracownikom nauki.

Gdyby WPan Profesor zadość zechciał uczynić mej prośbie, osmielę się prosić o możliwie szybką przesyłkę, ponieważ dział prehistorji w publikacji już dawno został zreprodukowany i tylko musiałem się zająć na tablicy z Światowidem, raczką rzymską i figurką z Horodyszczca. Chodzi mi o zdjęcie /jedno tylko/ ze Światowida - wprost widzianego.

Łącząc wyrazy zawsze wielkiego szacunku należnego, kreszę się
JWPana Profesora sługa

B. Janusz

Рис. 21. Лист Б. Януша до В. Деметрикевича з проханням надіслати фотографії археологічних матеріалів з території Тернопільщини (МАК, тецька листів В. Януша до В. Деметрикевича)

Fig. 21. Bohdan Janush's letter to Włodzimierz Demetrykiewicz with request to send photos of archaeological materials from the territory of Ternopil region (MAK, teцьka listów B. Janusza do W. Demetrykiewicza)

Підгаєцького повіту [Ситник, 2012, с. 155]. В половині серпня консерватора повідомили про відкриття кісток мамонта біля Літятин (пов. Бережани). Під час робіт з видобутку глини натрапили на частину хребта, один бивень [Janusz, 1924, s. 7].

У цьому ж році подібну знахідку зафіксував консерватор на території Львова. Під час прокладання каналізації на вул. Костюшки і на вул. Кадетській виявлено остеологічні рештки мамонта. Інформація поширилася на сторінках преси. “*Kurjer Lwowski*” повідомляв, що під час земляних робіт “*натраплено на глибині чотирьох метрів на скелет мамонта, зуби якого старанно зібрано і передано до міського музею*” [Skielety..., 1923, s. 5]. Консерватору довелося спростовувати цю інформацію, подану в газеті, щоб нікого не вводити в оману. Він наголошував, що цей варіант повністю виключається, оскільки у плейстоценових відкладах в околицях Львова знаходяться лише невеликі фрагменти, переважно зуби мамонта (Погулянка, Лисиничі, Знесіння, Голоско, Личаків), і ніколи – цілі скелети. І на цей раз знайдено власне зуби. Інформація, подана в газеті, була спростована [Janusz, 1924, s. 10].

У 1923 р. консерватор курував дослідження скринькового поховання в Ульвівку неподалік Сокаля. Власник маєтків Юзеф Никоровіч, починаючи з 1913 р., розпочав збирати на своїх полях колекцію. Під час робіт натраплено на тілопокладення та тілоспалення з різноманітними керамічними та бронзовими виробами. Ю. Никоровіч зібрав велику кількість артефактів, навіть провів рятівні розкопки, в ході яких відкрив 18 поховань у південно-східній частині могильника, детально описав поховання та супровідний матеріал [Павлів, 2006, с. 155]. Колекція знищена під час війни. Однак скоро почала збиратися нова, оскільки під час кожних земляних робіт відкривалися цілі посудини, кістки та інші предмети. Ю. Никоровіч це все дуже пильно фіксував і зберігав, завдяки чому вдалося зареєструвати всі артефакти з користю для науки [Janusz, 1924, s. 11]. 18–23 вересня 1923 р. проведено дослідження за участі консерватора з суттєвою підтримкою Ю. Никоровіча [Janusz, 1924–1925, s. 350].

Остеологічні рештки з цих розкопок в Ульвівку Консерваторський уряд передав до антропологічно-етнологічного інституту Львівського університету (очолював проф. Ян Чекановський). Це було 5 черепів та інші кістки. На підставі аналізів, проведених Я. Чекановським, вдалося встановити, що антропологічний тип даного населення сформувався під впливом носіїв північноєвропейського, середземноморського та праслов'янського типів [Janusz, 1929, s. 259].

Кожному з консерваторів на рік виділялася певна сума грошей на польові дослідження. З документів бачимо, що Львівський округ отримував найменше фінансування. Барбара Столп'як подає вражаючі цифри, зокрема, Б. Янушу видано 1437 злотих на службові поїздки і 87 (!) злотих на розкопки, в той час Міхал Древо отримав на поїздки 5666 і на розкопки 6550 злотих, а Людвік Савицький – на подорожі 7467 і на розкопки 9181 злотих [Stołpiak, 1984, s. 118]. Однак, незважаючи на це, певні польові роботи проводилися. На увагу заслуговують дослідження, проведені у с. Голинь поблизу Калуша, результати відразу були опубліковані (рис. 16). Влітку 1924 р. випадково виявлено гончарську піч, про що відразу повідомлено консерватора. Б. Януш виїхав на місце і провів “*24–30 липня археологічні розкопки, які увінчалися відкриттям бездоганно збереженої гончарської печі римського часу з великою кількістю кераміки з хвилястим орнаментом*” (рис. 17) [Sprawozdania..., 1929, s. 256]. Серед документів збереглося фото з досліджень у Голині, на якому, ймовірно, є й Б. Януш (рис. 18). Аби забезпечити належне зберігання печі, консерватор ще кілька разів відвідував місцевість. Зрештою її було законсервовано і відповідальність за збереження покладено на селищну владу та поліцію. Цікаво, що для музею Дідушицьких у Львові Б. Януш замовив виготовлення копії з дотриманням усіх розмірів і елементів.

З 1924 р. Богдан Януш власним коштом видавав “*Wiadomosci Konserwatorskie*” з метою популяризації доісторичних пам'яток, оскільки вважав, що публікації на шпальтах газет не довговічні і обсяг, який дозволяє редакція, є недостатнім, щоб висвітлити проблему. Особливою гордістю і втіхою від праці Б. Януша була значна кількість передплатників у львівському окрузі, яка поступово зростала [Sprawozdania..., 1929, s. 264].

Робота консерватора для Б. Януша була цікавою і він віддавав себе справі повністю. У липні–жовтні 1925 р. консерватор об'їхав майже усе Поділля, зокрема, Збараж, Копичинці, Терехів, Микулинці, Кривче, Більче-Золоте, Чортків, Золочів, Підгірці, Тернопіль [Sprawozdania..., 1929, s. 264]. Він прислужився справі відновлення Подільського музею у

Тернополі, який був знищений в часі війни. У цей час Б. Януш спільно з Олександром Чоловським готував до друку працю, присвячену минулому і пам'яткам Тернопільського воєводства, яка побачила світ 1926 р. (рис. 19). Підготовка цієї роботи забирала чимало часу, потребувала зусиль і матеріалів. У зв'язку з цим спостерігається поживлення листування Б. Януша з професором В. Деметрикевичем [МАК, *teczka listów V. Janusza do W. Demetrykiewicza*]. У листах до В. Деметрикевича Б. Януш неодноразово просив допомогти з фотографіями, оскільки, як виявилось, у Львові важко знайти добре зображення навіть Збруцького ідола (рис. 21). Монографія *“Przeszłość i zabytki województwa Tarnopolskiego”* відзначалася багатим ілюстративним матеріалом (рис. 20).

Все складалося ніби непогано. Однак на початку 1926 р. Міністерство віровизнань і освіти розірвало угоду з Б. Янушем. Не останню роль у цьому відіграв особистий конфлікт Богдана Януша з Юзефом Піотровським* (рис. 22). Відомо, що ще в жовтні 1925 р. Ю. Піотровський заборонив львівському консерватору проводити дослідження і інвентаризацію пам'яток без його дозволу [Sprawozdania..., 1929, s. 269]. Як вже наголошувалося, аналіз видатків на роботу консерваторів засвідчує, що Б. Януш отримував найменші суми. Важко однозначно з'ясувати, чим зумовлені ці непорозуміння. Однією з причин було питання охорони дерев'яних церков, зруйнованих в часі війни [Ситник, 2012, с. 155]. Це вилилося у тривалий конфлікт, який львівський консерватор не прикривав, а навпаки поширював *“на зібраннях, в пресі і в розмовах, а найбільше в “Консерваторських відомостях”, видаваних власним коштом”* [Jakimowicz, 1935, s. 314]. Як зазначає Д. Піотровська, *“по-суті мав рацію, але Міністерство WRiOP делікатно звертало його увагу на те, що він такою поведінкою порушує правила цивільної служби і підважує довіру суспільства до дій певного чиновника”* [Піотровська, 2006, с. 74]. Так чи інакше, Богдан Януш у цій конфліктній ситуації виграв битву, але програв війну – усунути з посади і відправити на пенсію Ю. Піотровського йому вдалося, однак і він сам втратив місце праці. Як влучно написав Р. Якімович, *“переміг, але і сам поліг у тій боротьбі”* [Jakimowicz, 1935, s. 314]. Отримав коротку офіційну причину звільнення з посади: *“У звітному році в результаті нового закону про захист пам'яток та проектами реконструкції впорядкування історичних пам'яток, а також через дії, проведені проти окремих осіб з Грона, як удар цієї установі, були ліквідовані дві посади консерваторів доісторичних пам'яток; на кінець листопада Міністерство розриває контракт з Консерваторами Людвіком Савицьким і Богданом Янушем”* [Sprawozdanie, 1935, s. 216].

Рис. 22. Юзеф Піотровський (1873–1939)
Fig. 22. Józef Piotrowski (1873–1939)

Від втрати роботи до трагедії. Після звільнення з посади консерватора Б. Януш намагався повернутися на державну роботу будь-якою ціною. Мабуть, сподівався зайняти посаду Ю. Піотровського і це було б його найбільшим тріумфом. Тим більше, що це питання міг вирішити давній колега Б. Януша – Р. Якімович. Однак консерватор не підтримав його. З цього питання він вів листування з Л. Савицьким, Ю. Костжевським, з якого у не найкращому образі постає Роман Якімович. Ю. Костжевський інформував Б. Януша, що *“опіку над пам'ятками в*

* Юзеф Піотровський (1873–1939) – історик мистецтва, розпочинав наукову роботу з посади асистента кафедри історії мистецтв Львівського університету. З 1912 р. його діяльність пов'язана з охороною пам'яток; 1920 р. обійняв посаду консерватора пам'яток всієї Східної Галичини і Волині.

Пана оточили має зайняти др. Журовський. Це є більше, аніж втрата і прикрість особиста для шановного Пана, а неоправна втрата для праїсторії, бо проведення раціональної опіки над пам'ятками всієї Галичини з Кракова є неможливе” [за: Kozłowski, 2012, s. 237].

Б. Януш залишився без роботи; довелося шукати варіанти для існування. У 1928 р. він короткий час керував Покутським музеєм у Станіславові і бібліотекою при ньому (рис. 23), розробив програму роботи цієї установи. Однак така робота чомусь не влаштувала Б. Януша і за кілька місяців дослідник повернувся до Львова, щоб посвятити себе і далі науковій праці [Burchard, 1962, s. 587].

Рис. 23. Покутський музей у Станіславові
Fig. 23. Pokutskyi museum in Stanislaviv

Налагодити побут так і не вдалося. В середині 1929 р. Богдан Януш за борги втратив елітне помешкання (рис. 24), за адресою Зиблікевича, 24, де останні роки мешкав по-сусідству з відомим істориком Освальдом Бальцером та професором Політехніки Ігнатієм Мосціцьким*. Меблі і бібліотека також були розпродані. Як писав у одному з останніх листів, “*підла вірменська лапа** позбавила мене навіть бібліотеки, не пошкодуючи при тому десять черепів покійників з підземель львівської катедрі, які тримав вдома для вимірів і антропологічних досліджень*” [за: Kozłowski, 2012, s. 254–255].

Навіть в таких складних умовах дослідник не припиняв спілкуватися з колегами і продовжував писати. Влітку 1930 р. святкував свій 70-річний ювілей В. Деметрикевич. Б. Януш взяв участь у святкуваннях, довго спілкувався з ювіляром. Серед інших тем археологи обговорювали проблему людських стосунків серед археологів. Зокрема, Б. Януш не міг змиритися з тим, що серед археологів немає взаєморозуміння і кожен з праїсториків “*нікого іншого не визнає, окрім себе, від нього лише починається праїсторія, а всі інші пишуть книжки, які “є доказом незнання свого предмету”*. З огляду взаємної нетолерантності праїсторики наші взяли рекорд в конфліктах, що здавалось би не можливим у науковому світі” [Janusz, 1930]. З цього видно, що дослідник був ображений на колег, мабуть, тому, що не знайшов у них підтримки, коли її найбільше потребував.

* Ігнатій Мосціцький (1867–1946) – польський хімік, вчений, політик, у 1926–1939 роках був президентом Польщі.

** Тут, мабуть, йдеться про власника помешкання, у якому жила сім'я Б. Януша в останні роки.

Рис. 24. Будинок, у якому мешкав Б. Януш в останні роки життя
Fig. 24. Building in which B. Janush lived during his last years

Рис. 25. Могила Б. Януша на Личаківському кладовищі
Fig. 25. Burial of B. Janush on the Lychakiv cemetery

Залишившись наодинці з проблемами, Б. Януш шукав у собі сили знайти вихід з непростой ситуації. Звертався до різних інстанцій з проханням допомоги. Незадовго до смерті він написав розлогого, обгрунтованого листа до директора найбільшого банку у Львові з проханням фінансової допомоги, однак лист залишився не відправленим, а Б. Януш не знайшов іншого виходу, аніж піти з життя.

Він повторив шлях свого вчителя К. Гадачека. У вівторок зранку, 4 листопада 1930 р. у Львові у готельній кімнаті, доведений до відчаю, пострілом з пістолета Б. Януш позбавив себе життя [Самогубство..., 6.11.1930]. *“Ця вістка була страшим у своїй самозрозумілій і невідхильній консеквенції епілогом життєвої трагедії людини, в якій в грудях жевріли дві душі, на якій обличчі били дві маски, що взаємно себе виключали”*, наголошував у прощальній промові М. Голубець [Голубець, 1930, с. 4]. Похований Б. Януш на Личаківському кладовищі у Львові (рис. 25). Скорботну згадку про нього помістили майже усі львівські газети, згодом з’явилися і більші некрологи. Тепло відгукувався про Богдана Януша професор Львівського університету Станіслав Лемпівський, який написав: *“Нехай цих пару слів справедливої оцінки діяча і письменника, і цих пару слів спогадів про дивного бідного чоловіка впаде на його самотню могилу, як в’язка білих листопадових хризантем”* [Lempicki, 1930, s. 4].

***

Підводячи підсумки короткого життя і плідної діяльності Богдана Януша, мусимо відзначити, що весь свій нетривалий земний шлях Богдан Януш тісно контактував з українською і польською науковою спільнотою Львова. Він намагався бути “своїм” у обох наукових середовищах. На думку одного з його приятелів, саме це стало причиною трагедії: *“Богдан Януш і Василь Карпович – це була, одна, велика й ціла людина, викована з одної брили граніту, а її трагедія лежала в тому фатальному складі обставин, які примусили покійника жити подвійним життям і ховати своє справжнє обличчя під маскою. Тут, а не де інде була основна причина того, що зібрало нас нині над свіжою могилою”* [Голубець, 1930, с. 4]. Б. Януш починав наукові пошуки під опікою славного М. Грушевського в НТШ, що було добрим шан-

сом до кар'єри. Дуже скоро розірвав стосунки з українськими вченими і пов'язав своє життя з польськими істориками та археологами. Здавалося б, що все складається добре. Б. Януш відвідував лекції К. Гадачека, спілкувався з О. Чоловським, Я. Чекановським, приятелями його були Р. Якімович та В. Антоневич, користувався підтримкою В. Деметрикевича. Весь цей час Б. Януш дуже багато працював. Збирав дані з історії, археології, мистецтва; досліджував історію вірменської громади Львова; дбав про охорону пам'яток; збирав бібліотеку, хоча у його скрутному фінансовому становищі це було розкішно. Згодом знову зблизився з українськими вченими, серед яких на особливу увагу заслуговують найталановитіший учень М. Грушевського І. Крип'якевич та відомий історик, мистецтвознавець та публіцист М. Голубець. І далі відшукував, вивчав і публікував все, що пов'язане з історією та культурою Львова і його околиць. Ніби намагався наполегливою щоденною працею компенсувати брак дипломів.

Впродовж всього життя Богдан Януш був добре відомим у середовищі львівської інтелігенції, підтвердженням цьому є коло його спілкування, місця його праці, і, мабуть, найважливіше – публікації. Незважаючи на критику за відсутність методики досліджень чи фрагментарність, каталоги пам'яток, складені Богданом Янушем-Карповичем, залишаються важливим джерелом для істориків і археологів вже кілька поколінь.

Він є автором близько сотні наукових та науково-популярних розвідок, серед них монографічні дослідження, каталоги, статті у наукових збірниках і велика кількість популярних розвідок на шпальтах газет. Загалом вдалося укласти бібліографію, яка нараховує 85 позицій. Однак претендувати на вичерпність не можемо, частина написаних, але неопублікованих з різних причин, праць зберігається у Варшаві, важко віднайти статті у газетах Львова, Кракова, Варшави, а щось, очевидно, просто не потрапило до рук.

Мабуть, найбільше, що можуть зробити нащадки для увіковічення пам'яті цього відомого львів'янина, який так багато зробив для минулого не лише Львова, а й усієї Галичини, це опрацювати його архівну спадщину, що зберігається в Україні і Польщі та опублікувати його науковий доробок окремим монографічним дослідженням. Бо цей талановитий, працьовитий, скромний львівський вчений-самоук на це заслужив.

ОСНОВНІ ПРАЦІ БОГДАНА ЯНУША

1907

Камінь з загадковим знаком в с. Заздрости (Теребовлянського пов.) // Записки НТШ. – Львів. – Т. 80. – С. 125–128.

Дещо о передісторичних пам'ятках на Галицькій Україні // Діло. – №. 144, 146, 148 і 149.

1908

Jaskinie w Bilczu Złotem i Monastyrku // Kurjer Lwowski. – Lwów. – N 245 і 250.

Nowo odkryta pieczara w Krzywczu // Kurjer Lwowski. – Lwów. – N 542.

Wiadomość z XVIII wieku o jaskiniach w Krzywczu // Kurjer Lwowski. – Lwów. – N 558.

1909

Jaskinie we wsi Krzywczu // Gazeta Kościelna. – Lwów. – N 52.

Projekt nowej ustawy dla ochrony zabytków historii i sztuki // Na ziemi naszej. Dodatek niedz. do Kurjera Lwowskiego. – Lwów. – N 10.

Muzeum Naukowego Tow. im. Szewczenki // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 17.

Najdawniejsze dotychczas znane szczątki szkieletowe człowieka // Wszechświat. – Warszawa. – N 13 і 14.

Badania archeologiczne w latach 1900–1908 dokonane w Galicji wschodniej // Kurjer Lwowski. – Lwów. – N 406, 408, 410, 412, 423.

Z ruskich muzeów we Lwowie // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 17.

Kwestija przedhistorycznego pochodzenia jaskini stradeckiej // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 8.

1910

Koszyłowce wobec kultury neolitycznej Galicji Wschodniej // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 18 і 19.

Zabytki przedhistoryczne powiatu borszczowskiego // Wszechświat. – Warszawa. – N 1–3.

Badania archeologiczne dokonane w latach 1908–1910 w Galicji Wschodniej // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 26.

- Pochodzenie i zastosowanie ornamentu geometrycznego w ceramice przedhistorycznej // Ziemia. Warszawa. – N 27. – S. 418–419; N 29. – S. 449–451; N 30. – S. 465–467; N 31. – S. 482–484.
Sprawa “bożków” z Bosyr // Na ziemi naszej. – Lwów. – N 23. – S. 85–86.
Nowe odkrycia w zakresie antropologii przedziejowej // Wszechświat. – Warszawa. – N 6.
- 1911
Reorganizacja opieki nad zabytkami // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 404, 406 i 484.
Reforma rządowej instytucji “konserwatorów” bez ankiety // Gazeta Wieczorna. – Lwów. – Nr. 323.
Jak wyglądał człowiek pierwotny // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 37.
Kraje polarne kolebką ludzkości // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 10. – S. 145–150.
Stanowisko nauki dzisiejszej wobec człowieka kopalnego // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 13–14.
Z paleoantropologii Galicji Wschodniej // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 24–26. – S. 369–373, 388–392, 410–415.
Z paleoantropologii Galicji Wshodniej. – Warszawa. – 49 s.
Typy etniczne i kulturalne w prehistorji Galicji wschodniej // Lud. – T. XVII. – Lwów. – S. 57–94.
Badania przedhistoryczne w Rosyi // Lud. – T. XVII. – Lwów. – S. 167–178.
Monety i inne zabytki rzymskie w Galicji Wschodniej // Na ziemi naszej. – Lwów. – Nr. 14, 15 i 16.
Münzen und andere römische Alterthümer in Ostgalizien // Antiquitätenzeitung. – Stuttgart. – Nr. 69.
Muzeum Narodowe Ruskie // Na ziemi naszej. – Nr. 5. – S. 7.
Wykopaliska w Przemyślu // Na ziemi naszej. – Lwów. – Nr. 18.
Bliźniaca figura we wsi Zarubińcach // Na ziemi naszej. – Lwów. – Nr. 8.
Charakterystyka fizyczna dawnych Słowian wschodnich // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 17. – S. 257–261.
- 1912
Adam Honory Kirkor. Z powodu 25 rocznicy śmierci // Kurjer Lwowski. – Lwów. – Nr. 53.
Muzea lokalne w Galicji // Ziemia. – Warszawa. – Nr. 4–6. – S. 54–55, 76–78, 90–92.
Badania archeologiczne dokonane w 1911 r. w Galicji wschodniej // Na ziemi naszej. – Lwów. – Nr. 23.
Krzywcze – Postojna Podolska // Kronika Powszechna. – Lwów. – Nr. 20–21.
- 1913
Z pradziejów ziemi Lwowskiej. – Lwów. – 92 s.
Badania archeologiczne w roku 1912 w Galicji wschodniej // Gazeta Lwowska. – Lwów. – Nr. 181, 182, 183.
Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Przemyślu i nieco o muzeach lokalnych w Galicji. – Lwów. – 30 s.
- 1914
Prehistorja Galicji wschodniej w świetle prac najnowszych // Wszechświat. – Warszawa. – Nr. 12–13. – S. 183–187, 198–202.
Człowiek przedhistoryczny: dzieje kultury przedhistorycznej Europy. – Warszawa. – 128 s.
Wandalin Szukiewicz // Kurjer Lwowski. – Lwów. – Nr. 21.
- 1915
293 dni rządów rosyjskich we Lwowie (3.IX.1914–22.VI.1915). – Lwów. – 262 s.
- 1916
Dokumenty urzędowe okupacji Rosyjskiej Lwowa. – Lwów. – 60 s.
- 1917
Археологічне відкриття Січових Стрільців // Діло. – Львів. – 24 серпня. – Ч. 198. – С. 2–3 (В.К.).
Z wojennej archeologii. Kamień w Podgrodziu pod Rohatynem // Kurjer Lwowski. – Lwów. – Nr. 408.
Дзвін Кирила // Діло. – № 199–203.
- 1918
Zabytki przedhistoryczne Galicji Wschodniej. – Lwów. – 310 s.
Княжий город Буськ // Свобода. – Ч. 24. – С. 5 (підписано В. Карпович).
- 1919
Kultura przedhistoryczna Podola Galicyjskiego. – Lwów. – 171 s.
Доля галицьких пам’яток в часі війни // Терем. Літературний збірник. – Вип. 1. – Львів–Київ. – С. 171–182(підписано В. Карпович).
- 1922
Przewodnik po Lwowie: z planem miasta. – Lwów. – 73 s.
- 1923
Walące się groty (w Krzywczu) // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 239.

1924

- Старі львівські цвинтарі // Стара Україна. – № 6. – С. 89–92.
Старий Львів // Стара Україна. – № 1, 7–8 (підписано В. Карпович).
Niezwykle odkrycie archeologiczne pod Kałuszem // Gazeta Poranna. – Lwów. – Nr. 7161.
Przedhistoryczna pracownia garncarska w Hołyniu pod Kałuszem // Wiadomości Konserwatorskie. Lwów. – S. 65–69.
Przedhistoryczna pracownia garncarska w Hołyniu pod Kałuszem. – Lwów. – 15 s.
Z wycieczki konserwatorskiej // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – S. 24–28.
Wspomnienie o ś. p. Karolu Hadaczku // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – S. 73–76.
Z działalności lwowskiego Urzędu Konserwatorskiego dla zabytków przedhistorycznych // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 23.
Z działalności Lwowskiego Urzędu Konserwatorskiego dla zabytków przedhistorycznych. – Lwów. – 15 s.
Akcyjni antagoniści człowieka dyluwjalnego w Polsce // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 43.
Przeciw eksploatacji przemysłowej jaskiń Ojcowa i okolicy // Przyroda i Technika. – Lwów. – T. VI. – S. 368–370.
Wojna rolników z archeologami o jaskinie Ojcowa // Rolnik. – Lwów. – Nr. 18.
Państwowy Urząd Konserwatorski dla zabytków przedhistorycznych we Lwowie. – Lwów. – 16 s.
O ochronę zabytków archeologicznych // Rolnik. – Lwów. – Nr. 25.
Skarby podziemne // Gazeta Poranna. – Lwów. – Nr. 7090.
Opieka nad zabytkami w Polsce // Gazeta Lwowska. – Lwów. – 25, 26, 27 i 30 lipca.
“Tepege” i całość jaskiń Ojcowa // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 59.

1924–1925

- Sprawozdanie państwowego konserwatora zabytków przedhistorycznych okręgu Lwowskiego za 1923 r. // WA. – Warszawa. – T. IX. – Z. 3–4. – S. 344–353.

1925

- Prace Urzędu Konserwatorskiego zabytków przedhistorycznych we Lwowie w 1924 r. // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – S. 127–134 i 166–172.
Lud nasz a zabytki // Kurjer Lwowski. – Lwów. – Nr. 48.
Fabrykacja wyrobów z kości mamutów w Rudkach // Słowo Polskie. – Lwów. – Nr. 317.
Sprawozdanie państwowego konserwatora zabytków przedhistorycznych okręgu lwowskiego za rok 1923 // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa. – T. XI. – S. 344–353.
Zniszczone cmentarze Lwowskie // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – Nr. 5–6.

1926

- Pogańsko-chrześcijański pomnik w Łopusznej pod Rohatynem // Wywiad Codzienny. – Lwów. – Nr. 51.
Co wchodzi w zakres zbiorów “Muzeum Podolskiego”. – Tarnopol. – 3 s.
Przeszłość i zabytki województwa Tarnopolskiego. – Tarnopol. – 198 s. (співавт. А. Чолювський).

1927

- Zjazd Międzynarodowego Instytutu Antropologii. Udział Polski // Dziennik Lwowski. – Lwów. – 13.X.
Karaici w Polsce. – Kraków.

1929

- Sprawozdanie z działalności państwowego konserwatora zabytków przedhistorycznych okręgu lwowskiego za rok 1924 i 1925 // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa. – T. X. – S. 255–270.

1930

- Скальний монастир в Розгірчі. (Із пляном та 5 ілюстраціями) // Записки ЧСВВ. – Львів. – С. 562–573 (підписано В. Карпович).
Senjor prehistoryków polskich // Gazeta Lwowska. – Lwów. – 6 lipca.

ЛІТЕРАТУРА

Бандрівський М.

- 1992 Сварожі лики. – Львів. – 102 с.

Берест Р.

- 1997 Нові дані про Городище біля с. Рокитне // АДЛУ. – Львів. – Вип. 2. – С. 22–28.

Берест Р., Берест І.

- 2005 Краєзнавчі студії Богдана Януша // Історичні пам'ятки Галичини: матеріали третьої наукової краєзнавчої конференції 19 листопада 2004 р. – Львів. – С. 204–212.

Голубець М.

1930 Над могилою Богдана Януша // Діло. – 11.11. – Ч. 251. – С. 4.

Дашкевич Я.

1996 Богдан Януш як вірменознавець // Галицька брама. – Львів. – № 21–22. – С. 18.

Енциклопедія українознавства

2000 Словникова частина / за ред. В. Кубійовича. – Львів. – Т. 10.

І.К.

1930 Богдан Януш (посмертна згадка) // Діло. – 7.11. – Ч. 249.

Ісаєвич Я.Д.

2008 Крип'якевич Іван Петрович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон–Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. – 568 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Krypuyakevich_I (останній перегляд: 06-04-2015)

Карпович В.

1919 Доля галицьких пам'яток в часі війни // Терем. Літературний збірник. – Вип. 1. – Львів–Київ. – С. 171–182.

Козловський С.К.

2012 Польські українці і українські поляки у львівській археології 1905–1945 років // Археологія і давня історія України. Історія археології: дослідники та наукові центри. – Київ. – Вип. 9. – С. 116–122.

Козицький А.

1999 “Кружок любителів Львова” (1921–1923) // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету ім. І. Франка. – Львів. – С. 152–155.

Павлів Д.

2006 Пам'ятки кінця доби бронзи – початку ранньозалізної доби із с. Ульвівок на Сокальщині // МДАПВ. – Вип. 10. – С. 154–165.

Петегирич В., Павлів Д.

1991 Археологія у дослідженнях членів НТШ // Записки НТШ. Праці історико-філософської секції. – Львів. – Т. ССХХІІ. – С. 412–426.

Піотровська Д.

2006 З діяльності польських служб охорони археологічних пам'яток у Західній Україні в 1919–1939 роках // АДЛУ. – Львів. – Вип. 9. – С. 67–88.

Романюк Т.

2007 Внесок Володимира Гребеняка у розвиток української археології // Записки НТШ. Праці археологічної комісії. – Львів. – Т. ССLІІІ. – С. 716–725.

Самогубство...

1930 Самогубство архіваря Богдана Януша // Діло. – 6.11. – Ч. 248.

Сварник І.

1996 Богдан Януш: історик, консерватор доісторичних пам'яток Східної Галичини // Пам'ятки України. – № 3–4. – С. 110–115.

Ситник О.С.

2012 Археологічна наука у Львові. Перша половина ХХ століття. – Львів–Жешів. – 365 с.

Стефанович М., Яницький О.

1998 Західноукраїнський археолог Богдан Януш (1887–1930) // Постаті української археології. МДАПВ. – Львів. – Вип. 7. – С. 82–84.

Шах С.

1955 Львів – місто моєї молодості. – Мюнхен. – Ч. I і II. – 267 с.

2010 Львів – місто моєї молодості. Цісарсько-Королівська Академічна Гімназія. – Львів. – 240 с.

Шишак В., Погоральський Я., Ляска В.

2012 Городище Х–ХІ ст. Рокитне II на Розточчі // МДАПВ. – Вип. 16. – С. 307–330.

Януш Б.

- 1907 Камінь з загадковим знаком в с. Заздрости (Геребовлянського пов.) // Записки НТШ. – Львів. – Т. 80. – С. 125–128.
1924 Старі львівські цвинтарі // Стара Україна. – № 6. – С. 89–92.

Adamczyk K.

Bohdan Janusz – człowiek, który kochał zabytki / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://histmag.org/Bohdan-Janusz-czlowiek-ktory-kochal-zabytki-8571>.

Antoniewicz W.

- 1919 Janusz Bohdan. Kultura przedhistoryczna Podola Galicyjskiego. – Lwów, 1919. – 171 s. // Przegląd Archeologiczny / Red. J. Kostrzewski. – Année. – N 1–2. – S. 153–155.
1921 Sprawozdanie z dekegacyj na Podole i do Wilna // WA. – Warszawa. – Т. 6. – S. 184–193.
1931–1932 Bohdan Janusz // Wiadomości Numizmatyczno-archeologiczne. – Kraków. – Т. XIV. – S. 165–171.

Archiwum PAN

Teczka nr 26 (spuszczona po Bohdanie Januszu). Sygn. III–166.
Teczka nr 27 (List od W. Demetrykiewica z 8.04.1912). – Sygn. III–166.
Teczka nr 27 (List od W. Antoniewicza z 4.12.1913). – Sygn. III–166.

Burchard H.

- 1962 Janusz Bogdan // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław–Warszawa–Kraków. – S. 587–588.

Charewiczowa Ł.

- 1938 Historiografia i miłośnictwo Lwowa. – Lwów. – 291 s.

Jakimowicz R.

- 1935 Ś.P. Bohdan Janusz // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa. – Т. 13. – S. 312–318.

Janusz B.

- 1909 Muzeum Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki // Na ziemi naszej. – № 17.
1909a Z ruskich muzeów we Lwowie // Kurjer Lwowski. – Lwów. – Nr. 17. sierpień.
1909b Badania archeologiczne w latach 1900–1908, dokonane w Galicji wschodniej // Kurjer Lwowski. – Lwów. – N 406, 408, 410, 412, 423.
1910 Pochodzenie i zastosowanie ornamentu geometrycznego w ceramice przedhistorycznej // Ziemia. – Warszawa. – Nr. 27. – S. 418–419.
1911 Muzeum Narodowe Ruskie // Na ziemi naszej. – Nr. 5. – S. 7.
1911a Z paleoantropologii Galicji Wschodniej. – Warszawa. – 49 s.
1913 Z pradziejów ziemi Lwowskiej. – Lwów. – 92 s.
1915 293 dni rządów rosyjskich we Lwowie (3.IX.1914–22.VI.1915). – Lwów. – 262 s.
1924 Z działalności Lwowskiego Urzędu Konserwatorskiego dla zabytków przedhistorycznych. – Lwów. – 15 s.
1924–1925 Sprawozdanie państwowego konserwatora zabytków przedhistorycznych okręgu Lwowskiego za 1923 r. // WA. – Warszawa. – Т. IX. – Z. 3–4. – S. 344–353.
1924 Wspomnienie o śp. Karolu Hadaczeku // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – S. 73–76.
1924a Państwowy urząd konserwatorski dla zabytków przedhistorycznych we Lwowie. – Lwów. – 16 s.
1925 Zniszczone cmentarze Lwowskie // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów. – Nr. 5–6.
1929 Sprawozdanie z działalności Lwowskiego Urzędu Konserwatorskiego dla zabytków przedhistorycznych za 1924 // WA. – Warszawa. – Т. X. – S. 255–270.
1930 Senjor prehistoryków polskich // Gazeta Lwowska. – Lwów. – 6 lipca.

Jarowiecki J.

- 2003 Lwowskie pisma dla ludu oraz prasa ludowa w okresie autonomii galicyjskiej // Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki. – Kraków. – Т. VI. – S. 108.

Kółko...

- 1919 Kółko starożytników lwowskich // Przegląd Archeologiczny / Red. J. Kostrzewski. – Année. – N 1–2. – S. 157–158.

Kostrzewski J.

- 1919 Janusz Bohdan: Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wshodniej (Prace naukowe). Lwów, 1918. 310 s. // Przegląd Archeologiczny / Red. J. Kostrzewski. – Année. – N 1–2. – S. 66–68.

Kozłowski S.K.

- 2009 Włodzimierz Antoniewicz, profesor z Warszawy. – Warszawa. – 315 s.
2012 Tak wiele tak nieliczni. Młoda archeologia polska 1905–1928. – Warszawa–Łódź. – 280 s.

Łempicki S.

- 1930 S. p. Bohdan Janusz // Gazeta Lwowska. – N 265. – S. 3–4.

Muzeum Archeologiczne w Krakowie (MAK)

- SP8/36 Teczka listów W. Antoniewicza do W. Demetrykiewicza.
Dział dokumentacji naukowej. Teki W. Demetrykiewicza.

Szkilety...

- 1923 Szkilety mamutów przedpotopowych // Kurjer Lwowski. – 22 października. – N. 250. – S. 5.

Sprawozdanie...

- 1929 Sprawozdanie z działalności kierownictwa państwowego Grona konserwatorów zabytków przedhistorycznych za rok 1924 // WA. – Warszawa. – T. X. – S. 184–189.
1935 Sprawozdanie z działalności państwowego Grona konserwatorów zabytków przedhistorycznych za rok 1927 // Wiadomości Archeologiczne. – Warszawa. – T. 13. – S. 216–232.

Stolpiak B.

- 1984 Rozwój prahistorii polskiej w okresie 20-ia międzywojennego. Cz. I: 1918–1928. – Poznań. – 193 s.

Toczek A.

- 2013 Lwowskie środowisko historyczne i jego wkład w kulturę książki i prasy (1860–1918). – Kraków. – 465 s.

Natalia BULYK

LIFE AND ACTIVITY OF BOGDAN JANUSZ AT THE CONTEXT OF INTELLECTUAL ENVIRONMENT OF HALYCHYNA REGION

The purpose of this publication is to recreate of Bogdan Janusz's complete image in the context of development of archeology in L'viv during first third of XX century. His ties with historical environment are emphasized, his personal contribution to the development of various fields of historical science is defined, and his most important works are analyzed.

Bogdan Janusz during whole his life closely contacted with Ukrainian and Polish scientific community of L'viv. He started his scientific research under the tutelage of M. Hrushevskyi in the Shevchenko Scientific Society, which was a good chance for a career. But very soon he broke relations with Ukrainian scientists and connected his life with Polish historians and archaeologists. B. Janusz attended lectures of K. Hadaczek, communicated with O. Czolowski, J. Czekanowski, was supported by W. Demetrykewycz, R. Jakimowicz and W. Antoniewicz were his friends. Later he again established relations with Ukrainian scientists. Among the latest M. Hrushevsky's most talented student – I. Krypiakevych and well-known historian, art critic and journalist M. Holubets deserve special attention. At the same time B. Janusz continued to study and publish everything related to the history and culture of L'viv and its suburbs.

B. Janusz is the author of over a hundred scientific and popular publications, including monographs, catalogs, articles at scientific magazines and a large number of popular essays at newspapers. The represented bibliography of his works includes 85 positions.